

Gerda Jakštaitė

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija

Donaldso Trumpo administracijos saugumo politika ir jos reikšmė Baltijos šalims

„NATO yra pasenusi, nes ji buvo sukurta prieš daugelį metų“, – sakė Donaldas Trumpas 2017 m. sausio mėn. 2017 m. rugpjūčio mėn. jis teigė, kad JAV itin saugos Baltijos regioną. JAV nacionalinio saugumo strategijoje, paskelbtoje 2017 m. gruodžio mėn., Trumpo administracija teigė, kad laikysis „Vašingtono sutarties V straipsnio“. Šiame straipsnyje siekiama išanalizuoti JAV saugumo politiką Trumpo prezidentavimo metu, ypatingą dėmesį skiriant kariniam saugumui ir NATO vaidmeniui jame, ir įvertinti jos reikšmę Baltijos šalims. Kokie yra pagrindiniai Trumpo karinio saugumo politikos principai? Koks NATO vaidmuo Trumpo administracijos saugumo politikoje? Ar administracijos politika dėl NATO yra darni? Ar Trumpo administracijos karinio saugumo politika pasikeitė, lyginant su tradicine JAV karinio saugumo politika? Ar Trumpo administracija ketina išlaikyti savo įsipareigojimą ginti Baltijos šalis? Ką Trumpo karinio saugumo politika reiškia Baltijos šalims? Remiantis originaliu tyrimu, straipsnyje aptariamos oficialios JAV pareigūnų (prezidento, valstybės sekretoriaus, gynybos sekretoriaus) pozicijos, išreikštos strateginiuose dokumentuose ir politiniame diskurse, taip pat analizuojamos iniciatyvos, kurių ėmėsi administracija, remiamasi sudarytais įvykių rinkiniais.

Įvadas

Donaldui Trumpui tapus naujuoju JAV prezidentu, šalies užsienio ir saugumo politika pasidarė itin dinamiška ir sunkiau prognozuojama. Per dvejus metus Trumpo administracija ėmėsi ne vienos iniciatyvos, kuri metė iššūkį iki šiol egzistavusios liberalios pasaulio tvarkos principams ir Baracko Obamos administracijos vystytai užsienio politikai: JAV pasitraukė iš *Ramiojo vandenyno partnerystės sutarties* (angl. *Trans-Pacific Partnership*, TPP, 2017 m. sausio 23 d.), administracija išreiškė norą persiderėti dėl NAFTA susitarimo (2017 m. gegužės 18 d.), pasitraukė iš Paryžiaus susitarimo dėl klimato kaitos (2017 m. birželio 1 d.), išreiškė abejones dėl Irano branduolinės ginkluotės apribojimo susitarimo (2017 m. spalio 13 d.), nevengė naudoti karinės jėgos tarptautinių krizių valdymui (po cheminių ginklų panaudojimo Sirijoje 2017 m. balandį), dislokavo

¹ Dr. Gerda Jakštaitė – Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos Mokslo centro vyresnioji mokslo darbuotoja. Adresas korespondencijai: Šilo g. 5a, 10322 Vilnius, tel. (8 5) 210 3571, el. p. gerda.jakstaite@lka.lt

daugiau karinių pajėgų Afganistane, pripažino Jeruzalę Izraelio sostine (2017 m. gruodį)¹. Pažymėtina, jog nemažai sumaišties į JAV užsienio ir saugumo politiką įnešė būtent JAV prezidentas Trumpas: nevenkęs aštrių frazių Šiaurės Korėjos lyderiui (savo tviterio paskyroje Trumpas Kim Jong Un'ą pavadino „Mažuoju raketų žmogumi“ (angl. *Little rocket man*) JAV prezidentas susitiko su Kim Jong Un'u 2018 metais, JAV prezidentas aštriai kritikavo JAV sąjungininkes (Jungtinę Karalystę (JK), Vokietiją, kitas NATO nares), išreiškė abejonių dėl tam tikrų tarptautinių organizacijų teikiamos naudos (Europos Sąjungos (ES), NATO), gyrė Rusijos prezidentą Vladimirą Putiną (teigė, kad V. Putinas yra „nepaprastai stiprus ir galingas“²) ir teigė, jog pasitiki Rusijos prezidento žodžiu dėl Rusijos nesikišimo į JAV rinkimus.

Baltijos šalims, kurios yra strateginės JAV partnerės ir traktuoja JAV kaip savo saugumo garantą, Trumpo prezidentavimas yra nemenkas iššūkis: JAV politinės institucijos siuntė dviprasmiškus signalus dėl tolesnės JAV politikos transatlantiniame regione, NATO ir santykių su Rusija. Prezidentavimo pradžioje Trumpas yra pareiškęs, jog „NATO yra pasenusi organizacija, nes buvo sukurta prieš daug daug metų“³. Savo retorikoje JAV prezidentas taip pat ne kartą iškėlė sąlygą NATO – aljanso narės privalo skirti pakankamai lėšų gynybai: „Daugelis šalių yra skolingos milžiniškas pinigų sumas už praėjusius metus ir tai yra labai neteisinga JAV atžvilgiu. Šios šalys privalo sumokėti tai, ką yra skolingos“⁴. Tuo tarpu JAV nacionalinio saugumo strategijoje (NSS), išleistoje 2017 m. gruodį, Trumpo administracija tvirtino, jog „laikysis Vašingtono sutarties 5-ojo straipsnio“⁵.

Šio straipsnio tikslas – išanalizuoti JAV saugumo politiką Trumpo prezidentavimo metu, pagrindinį dėmesį skiriant kariniam saugumui, ir tokios politikos reikšmę Baltijos šalims, kurios traktuoja JAV kaip savo saugumo garantą. Kokie yra pagrindiniai Trumpo administracijos karinio saugumo po-

¹ CRE, Trump's Foreign Policy Moments 2017–2018, <https://www.cfr.org/timeline/trumps-foreign-policy-moments>, 2019 09 22

² Tatum S. (2018), „Trump: Putin was ‘very, very strong‘“, CNN, 2018 07 17, <https://edition.cnn.com/2018/07/16/politics/donald-trump-fox-news/index.html>, 2019 09 22.

³ Kentish B. (2017), „Donald Trump says he previously claimed Nato was ‘obsolete’ because he ‘did not know much about it‘“, *The Independent*, 2017 06 26, <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/donald-trump-not-know-much-nato-alliance-wolf-bltzer-cnn-obsolete-a7702201.html>, 2019 09 22.

⁴ Angl. „Many nations owe vast sums of money from past years, and it is very unfair to the United States. These nations must pay what they owe.“ The President's News Conference With Chancellor Angela Merkel of Germany, *The American Presidency Project*, 2017 03 17, <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=123533>, 2019 09 22.

⁵ The White House (2017), *National Security Strategy of the United States of America*, 2017 m. gruodis, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, 2019 09 22.

litikos principai? Ar Trumpo administracijos politinis diskursas dėl karinio saugumo skiriasi nuo praktinių administracijos iniciatyvų? Koks yra NATO vaidmuo Trumpo administracijos saugumo politikoje? Ar administracijos politika NATO atžvilgiu yra darni? Ar Trumpo administracijos karinio saugumo politika nutolo nuo tradicinės JAV karinio saugumo politikos? Ar dabartinė administracija ketina laikytis įsipareigojimo ginti Baltijos šalis? Ką Trumpo administracijos saugumo politika reiškia Baltijos šalims? Į šiuos ir kitus klausimus siekiama atsakyti straipsnyje. Atsispiriant nuo „stabdžių ir atsvarų“ mechanizmo reikšmės JAV politinėje sistemoje, straipsnyje keliama hipotezė, jog nepaisant netradicinių naujojo JAV prezidento Trumpo nuostatų, JAV karinio saugumo politikos principai transatlantiniame regione nepakito. Straipsnyje pristatomi tyrimo, kuris apima 2017–2018 metus ir pagrindinį dėmesį skiria Trumpo administracijos politiniam diskursui ir iniciatyvoms dėl karinio saugumo transatlantiniame regione, rezultatai.

Nors Trumpo administracijos saugumo politika yra dažnai aptarinėjama tema viešojoje erdvėje, tačiau sisteminės JAV saugumo politikos po 2017 metų analizės trūksta. Publikuoti JAV užsienio ir saugumo politikos sisteminės analizės rezultatai dažnai apsiriboja laikotarpiu iki antrosios Obamos kadencijos pabaigos (Thomas H. Henriksen „Cycles In Us Foreign Policy Since The Cold War“⁶; Harvey M. Sapolsky, Eugene Gholz’ and Caitlin Talmadge „US Defense Politics“⁷; Steven W. Hook and John W. Spanier „American Foreign Policy Since World War II“⁸). Trumpo administracijos užsienio politiką yra analizavę Reinhard Wolf⁹, Rebecca Friedman Lissner, Mira Rapp-Hooper¹⁰, Roland Freudenstein, Craig Kennedy¹¹, Hal Brands¹², John Peterson¹³. Trumpo administracijos saugumo politiką yra nagrinėję Jeffrey W. Knopf¹⁴

⁶Henriksen Th. H. (2017), *Cycles In Us Foreign Policy Since The Cold War*, Palgrave Macmillan.

⁷Sapolsky H. M., Gholz E., Talmadge C. (2017), *US Defense Politics*, Routledge.

⁸Hook S. W., Spanier J. (2018), *American Foreign Policy Since World War II*, CQ Press.

⁹Wolf R. (2017), “Donald Trump’s Status-Driven Foreign Policy”, *Survival*, 2017, 59:5, DOI: 10.1080/00396338.2017.1375260, 2019 09 22.

¹⁰Lissner R. F., Rapp-Hooper M. (2018), “The Day after Trump: American Strategy for a New International Order”, *The Washington Quarterly*, 2018, 41:1, 7-25, DOI: 10.1080/0163660X.2018.1445353, 2019 09 22.

¹¹Freudenstein R., Kennedy C. (2017), “A New Transatlantic Agenda in Focus. Challenges and Opportunities in the Trump Era”, *Wilfried Martens Center For European Studies*, May 2017.

¹²Brands H. (2017), “The Unexceptional Superpower: American Grand Strategy in the Age of Trump”, *Survival*, 2017, 59:6, DOI: 10.1080/00396338.2017.1399722, 2019 09 22.

¹³Peterson J. (2018), „Present at the Destruction? The Liberal Order in the Trump Era”, *The International Spectator*, 2018, 53:1, 28-44, DOI: 10.1080/03932729.2018.1421295, 2019 09 22.

¹⁴Knopf J. W. (2017), “Security assurances and proliferation risks in the Trump administration”, *Contemporary Security Policy*, 2017, 38:1, 26-34, DOI: 10.1080/13523260.2016.1271688, 2019 09 22.

(nesikoncentruodamas į transatlantinį regioną), Richard Burt¹⁵ (analizė api- ma transatlantinį regioną, tačiau dėmesys skiriamas tik didžiosioms Europos galybėms), Wu Yue¹⁶ (dėmesys skirtas teoriniams modeliams testuoti), Da- niel S. Hamilton¹⁷ (JAV užsienio politikos tradicijų apžvalga). Trumpo admi- nistracijos saugumo politikos kontekste tyrėjai dažniausiai koncentruojasi į tam tikrų administracijos užsienio ir saugumo politikos segmentų analizę: NATO veiksnį Trumpo administracijos užsienio ir saugumo politikoje nagri- nėjo Joyce P. Kaufman¹⁸, Tod Lindberg¹⁹, Dominika Kunertova²⁰; Nacionalinio saugumo tarybos vaidmenį – Nikolas K. Gvosdev²¹; branduolinės ginkluotės aspektus – Ramesh Thakur²², Stephan Frühling & Andrew O’Neil²³, Brad Rob- erts²⁴, JAV–Rusijos santykius nagrinėjo Dmitri Trenin²⁵, Robert D. Blackwill, Philip H. Gordon²⁶ ir kiti. Šis straipsnis prisideda prie tyrimų apie Trumpo administracijos saugumo politiką transatlantiniame regione papildymo. Dar daugiau – straipsnyje pagrindinis dėmesys skiriamas specifinei nišai – karinio saugumo politikai ir galimoms jos implikacijoms Baltijos šalims.

Straipsnis susideda iš keleto dalių. Pirmoje dalyje pristatoma saugumo politikos samprata ir saugumo politikos analizės kriterijai, kurie naudojami

¹⁵ Burt R., „Trump and Europe“, *The National Interest*, January/February 2017. <https://nationalinterest.org/feature/grand-strategy-trump-20176>, 2019 09 22.

¹⁶ Wu Y. (2006), „US foreign and national security policies: An explanation based on theoretical approach- es“, *Defense & Security Analysis*, 2006, 22:2, DOI: 10.1080/14751790600775462, 2019 09 22.

¹⁷ Hamilton D. (2017), „Trump’s Jacksonian Foreign Policy and its Implications for European Security“, *Swedish Institute Of International Affairs*, N. 2/2017. <https://www.ui.se/globalassets/butiken/ui-brief/2017/hamilton-ui--brief.-05-23.pdf>, 2019 09 22.

¹⁸ Kaufman J. (2017), „The US perspective on NATO under Trump: lessons of the past and prospects for the future“, *International Affairs*, 93: 2 (2017) 251–266; doi: 10.1093/ia/iix009, 2019 09 22.

¹⁹ Lindberg T. (2016), „Taking Trump Seriously On NATO“, *Commentary*, April 2016. <https://www.com-mentarymagazine.com/articles/taking-trump-seriously-nato/>, 2019 09 22.

²⁰ Kunertova D. (2017), „One measure cannot trump it all: lessons from NATO’s early burden-sharing debates“, *European Security*, 2017, 26:4, DOI:10.1080/09662839.2017.1353495, 2019 09 22.

²¹ Gvosdev N. (2017), „Trump and National Security Council“, *The National Interest*, January/February 2017. <https://nationalinterest.org/tag/national-security-council>, 2019 09 22.

²² Thakur R. (2018), „Nuclear Turbulence in the Age of Trump, Diplomacy & Statecraft“, 2018, 29:1, 105-128, DOI: 10.1080/09592296.2017.1420531, 2019 09 22.

²³ Frühling S., O’Neil A. (2017), „Nuclear weapons and alliance institutions in the era of President Trump“, *Contemporary Security Policy*, 2017, 38:1, 47-53, DOI: 10.1080/13523260.2016.1277054, 2019 09 22.

²⁴ Roberts B. (2017), „Strategic Stability Under Obama and Trump“, *Survival*, 2017, 59:4, DOI: 10.1080/00396338.2017.1349780, 2019 09 22.

²⁵ Trenin D. (2018), „Avoiding U.S.-Russia Military Escalation During the Hybrid War“, *Carnegie Endow- ment for International Peace*, January 2018. https://carnegieendowment.org/files/Trenin_Hybrid_War_ web.pdf, 2019 09 22; Trenin D. (2018), „Highs and Lows: Russia’s Foreign Policy at the start of 2018“, *Carnegie Moscow Center*, February 2, 2018. <https://carnegie.ru/commentary/75425>, 2019 09 22.

²⁶ Blackwill R. D., Gordon Ph. H. (2018), „Containing Russia, Again: An Adversary Attacked the United States—It’s Time to Respond“, *Foreign Affairs*, January 19, <https://www.cfr.org/article/containing-russia- again-adversary-attacked-united-states-its-time-respond>, 2019 09 22.

tyrime, kuriuo paremtas straipsnis. Antra straipsnio dalis yra skirta JAV karinio saugumo politikos principų Trumpo prezidentavimo metu analizei ir palyginimui su tradicine JAV karinio saugumo politika. Trečioje dalyje nagrinėjamos praktinės Trumpo administracijos iniciatyvos karinio saugumo srityje. Ketvirtoje dalyje vertinama dabartinės JAV karinio saugumo politikos reikšmė Baltijos šalims.

1. Saugumo politikos samprata ir analizės principai

Saugumo sąvoka yra nevienareikšmė ir nuolat kintanti. Plačiausia prasme saugumas yra apibrėžiamas kaip grėsmės nebuvimas. Tradiciškai saugumo samprata buvo siejama su valstybe ir karinėmis priemonėmis saugumui užtikrinti. Vis dėlto mokslininkai Šaltojo karo pabaigą įvardija kaip lūžį saugumo studijose, privertusį kvestionuoti iki tol egzistavusią saugumo sampratą²⁷. Vieni pirmųjų, sukritikavusių tradicinę saugumo sampratą, buvo Richard Ullman ir Jessica Mathews, kurie teigė, jog „per visą Šaltojo karo laikotarpį kiekviena Vašingtono administracija apibrėžė Amerikos nacionalinį saugumą išimtinai karinėmis sąvokomis“²⁸. Tyrėjai saugumą siūlė interpretuoti ne tik kaip teritorijos, bet ir individų saugumą, ir atkreipti dėmesį į tokius veiksnius kaip ekonomikos, aplinkos poveikis, sveikatos, maisto aspektai²⁹. Pasak B. Buzano, saugumą galima suskirstyti į keletą sektorių: karinį, ekonominį, politinį, visuomenės ir aplinkosaugos sektorius³⁰.

Šiame straipsnyje vartojamas tradicinis saugumo apibrėžimas, kuris formuluojamas pagal realizmo teoriją ir siejamas su valstybės saugumo užtikrinimu karinėmis priemonėmis. Anot Hans Morgenthau, „karinė jėga kaip grėsmė yra svarbiausias materialus veiksnys, lemiantis šalies politinę galią“³¹. Tokį pasirinkimą lėmė keletas veiksnių. Pirma, pati Trumpo administracija pabrėžia, jog JAV saugumo užtikrinimą ji sieja su karinėmis priemonėmis (pavyzdžiui, 2017 m. JAV nacionalinio saugumo strategijoje kartojama idėja „Mes užtikrinsime taiką karine jėga“)³². Antra, JAV ir Baltijos šalių strateginėje partnerystėje karinis lygmuo yra stabiliausias ir, kaip rodo Lietuvos strateginiai dokumentai

²⁷ Caballero-Anthony M. (2018), *An Introduction to Non-Traditional Security Studies*, Sage, p. 4.

²⁸ Ullman R. (1983), „Redefining Security“, *International Security*, vol. 8, no. 1, Summer, p. 129–153.

²⁹ Haq M. (1994), „New Imperatives of Human Security“, New York: United Nations Development Programme.

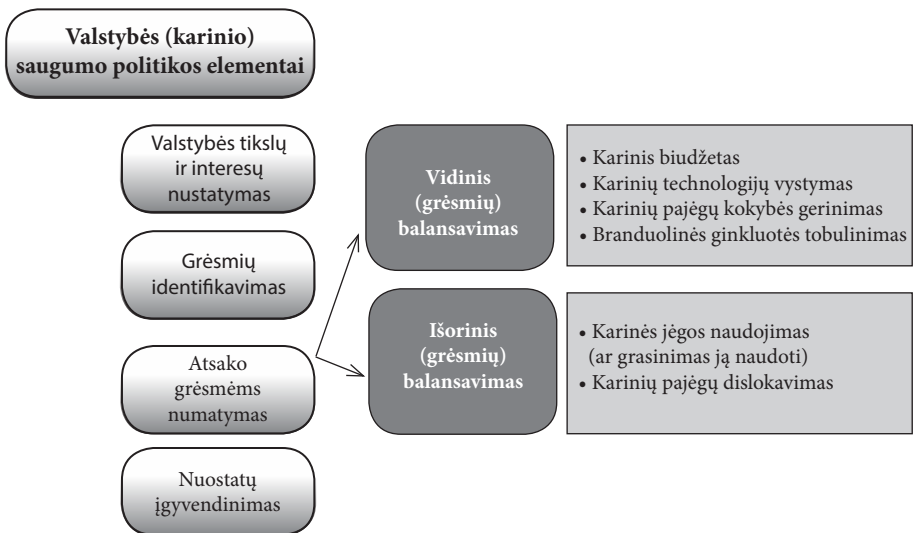
³⁰ Buzan B. (1997), *Žmonės, valstybės ir baimė*, Vilnius: Eugrimas.

³¹ Morgenthau H. (2011), *Politika tarp valstybių*, Vilnius: Margi raštai, p. 133–196.

³² The White House, „National Security Strategy of the United States of America“, 2017 m. gruodis, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, 2019 09 22.

ir Lietuvos atstovų politinis diskursas³³, svarbiausias. Tad tyrimas, kurio rezultatai pristatomi straipsnyje, yra orientuotas į karinio saugumo politiką – karinio pobūdžio priemonių pasitelkimą (tokių kaip ginkluotųjų pajėgų stiprumas ir efektyvumas) karinio pobūdžio grėsmėms suvaldyti.

Straipsnyje remiamasi nuostata, jog valstybės saugumo politika apima 4 svarbius aspektus: valstybės tikslų ir interesų nustatymą, grėsmių valstybės tikslams ir interesams identifikavimą, atsako grėsmėms numatymą ir šių nuostatų realizavimą³⁴. Valstybės savo karinio saugumo politiką gali įgyvendinti pasitelkdamos vidinį ir išorinį (grėsmių) balansavimą³⁵. Prie vidinio (grėsmių) balansavimo priskirtini tokie elementai kaip karinio biudžeto dydis, karinių technologijų vystymas (įskaitant dronus), ginkluotųjų pajėgų kokybės gerinimas, branduolinės ginkluotės tobulinimas. Išorinio (grėsmių) balansavimo dalimi laikytinas karinės jėgos naudojimas (ar grasinimas ją naudoti), ginkluotųjų pajėgų dislokavimas ir buvimas už valstybės sienų, politika dėl NATO³⁶.

1 pav. Valstybės (karinio) saugumo politikos elementai³⁷

³³ „Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos“, *LR Seimas*, 2016 m. gruodžio 13 d. Nr. XIII-82, <https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/886c7282c12811e682539852a4b72dd4>.

³⁴ Wu Y. (2006), „US foreign and national security policies: An explanation based on theoretical approaches“, *Defense & Security Analysis*, 22:2, 191-196, <https://doi.org/10.1080/14751790600775462>

³⁵ Hook S. (2017), *US Foreign Policy*, Sage. 10 skyrius.

³⁶ Ten pat.

³⁷ Sudaryta autorės, remiantis S. Hook ir W. Yue idėjomis. Wu Y. (2006), op. cit.; Hook S. (2017), op. cit. 10 skyrius.

Siekiant patikrinti keliamą hipotezę (jog nepaisant netradicinių naujojo JAV prezidento Trumpo nuostatų, JAV karinio saugumo politikos principai transatlantiniame regione nepakito), tyrimas, kuriuo remiasi straipsnis, susidėjo iš kelių segmentų. Siekiant identifikuoti JAV karinio saugumo tikslus, interesus, numatomas grėsmes ir galimą atsaką į jas, buvo atlikta JAV strateginių dokumentų ir JAV politikų retorikos analizė: buvo analizuota JAV nacionalinio saugumo strategija (išleista 2017 m. gruodį), JAV karinė strategija (2018 m. sausio 19 d.), JAV prezidento Trumpo, JAV valstybės sekretoriaus, JAV gynybos sekretoriaus kalbos, pranešimai spaudai, interviu, pateikti oficialiuose JAV institucijų puslapiuose. Dėl Baltųjų rūmų pateikiamos informacijos ribotumo, duomenims apie Trumpo retoriką surinkti buvo pasitelktas ir The American Presidency Project (APP) duomenų archyvas, kuris tyrime naudotas kaip Trumpo kalbų šaltinis. Taip pat buvo analizuotos ir Trumpo tviterio paskyros *žinutės* – jas, pasak Nancy McEldowney ir Kenneth Weinstein³⁸, galima traktuoti kaip oficialios JAV užsienio ir saugumo politikos dalį. Atliktas tyrimas apima laikotarpį nuo Trumpo inauguracijos (t. y. 2017 m. sausio 20 d.) iki 2018 m. liepos 1 d. Jo metu buvo išanalizuotos minėtos strategijos, 34 Trumpo oficialios retorikos vienetai³⁹, 35 JAV valstybės sekretoriaus (iki 2018 m. balandžio 26 d. – Rex Tillerson, vėliau – Mike Pompeo) oficialios retorikos vienetai, 56 JAV gynybos sekretoriaus Jim Mattis oficialios retorikos vienetai. Tyrimui tinkamais laikyti tie oficialios retorikos vienetai, kurių turinys buvo orientuotas į JAV saugumo politiką ir (arba) kuriuose buvo aptikti tokie raktažodžiai kaip „saugumas“, „NATO“. JAV strateginių dokumentų ir JAV politikų retorikos analizės kriterijai buvo deklaruoti JAV karinio saugumo tikslai, interesai, grėsmės, atsakas į jas. Kaip papildomi analizės kriterijai buvo pasirinkti Europa, Rusija, NATO, Baltijos šalys, nes tyrimas yra orientuotas į JAV saugumo politiką būtent transatlantiniame regione. Atsižvelgiant į JAV politinės sistemos specifiką ir susidariusią politinę situaciją Trumpo prezidentavimo metu ir siekiant nustatyti JAV politinių institucijų pozicijas dėl saugumo politikos suderinamumą, tyrime buvo atsižvelgta ir į JAV Kongreso poziciją: tam buvo panaudota JAV Kongreso oficialiame puslapyje pateikta informacija.

³⁸ „How Trump’s love of Twitter translates abroad“, *PBS*, 2018 m. sausio 3 d., <https://www.pbs.org/news-hour/show/how-trumps-love-of-twitter-translates-abroad>, 2019 09 22

³⁹ Oficialios retorikos vienetai šiame straipsnyje laikomas 1 politiko pasisakymas: kalba, pranešimas spaudai, interviu. Žinutės tviteryje taip pat nagrinėtos, tačiau neįtrauktos į statistiką.

1 lentelė. Tyrimo segmentai ir šaltiniai⁴⁰

Saugumo politikos nuostatos		Šaltiniai
Analizės kriterijai: <ul style="list-style-type: none"> • Tikslai ir interesai • Grėsmės • Atsakas grėsmėms 	Papildomi analizės kriterijai: Europa NATO Rusija Baltijos šalys	<ul style="list-style-type: none"> • JAV NSS • JAV karinė strategija • Kalbos, interviu (JAV prezidento, JAV valstybės ir gynybos sekretorių) • Pranešimai spaudai • Trumpo tviterio paskyra
Saugumo politikos iniciatyvos		<ul style="list-style-type: none"> • Autorės sudaryti įvykių rinkiniai, remiantis JAV Valstybės departamento, JAV Gynybos departamento, Baltųjų rūmų pateikta informacija ir <i>The New York Times</i> straipsniais. • Tyrimų centrų informacija • „Military Balance“ karinių rodiklių statistika.
Vidinio (grėsmių) balansavimo analizės kriterijai: <ul style="list-style-type: none"> • Karinis biudžetas • Karinių technologijų vystymas • Karinių pajėgų kokybės gerinimas • Branduolinės ginkluotės tobulinimas 	Papildomi analizės kriterijai: Europa NATO Rusija Baltijos šalys	
Išorinio (grėsmių) balansavimo analizės kriterijai: Karinės jėgos naudojimas (ar grasinimas ją naudoti) Karinių pajėgų dislokavimas Politika dėl NATO		

Siekiant atlikti JAV politinių institucijų deklaruotų nuostatų įgyvendinimo analizę, buvo sudaryti įvykių rinkiniai⁴¹ ir atlikta JAV Gynybos departamento pateiktos informacijos analizė. Kaip papildomi šaltiniai buvo pasitelkta tyrimų centrų informacija (RAND, SIPRI ir kitų). JAV politinių institucijų

⁴⁰ Sudaryta autorės.

⁴¹ Įvykių rinkinio metodas – tai yra tyrimo metodas, matuojantis reiškinius (t. y. angl. *events*), kurie padeda suvokti užsienio politikos fenomeną, remiantis įvykių, pateiktų žiniasklaidoje, analize. Įvykių rinkinio tyrimo metodas kaip įrankis valstybių elgsenai tarptautiniuose santykiuose analizuoti atsirado XX a. 6 deš. Pirmasis įvykių rinkinio tyrimo metodą pradėjo taikyti Charles McClelland. Edward Azar įvykių rinkinio tyrimo metodo kontekste apibrėžia kaip tarptautinius signalus tarp dviejų tarptautinių santykių veikėjų, turinčių tokių požymių – tam tikru laiku tarptautinis aktorius padaro veiksmą siekdamas konkretaus tikslo abiem tarptautiniams aktoriams rūpimu klausimu. Šiuo „įvykio“ apibrėžimu ir vadovaujamosi tyrime. Schrod, Ph. Event Data in Foreign Policy Analysis. October, 1993. Rasta: <http://eventdata.psu.edu/papers.dir/Haney.pdf>; Schrod, Ph. Event Data in Foreign Policy Analysis // (Sud.) Neack, L., Hey J. A. K., Haney P. J. (1994), *Foreign Policy Analysis: Continuity and Change in its Second Generation*, New York: Prentice Hall, p. 826.

deklaruotų nuostatų realizavimo analizėje pagrindinis dėmesys skirtas vidinio ir išorinio grėsmių balansavimo apraiškoms: t. y. aljansų formavimui, karinės jėgos naudojimui (ar grasinimui ją panaudoti) ir ginkluotųjų pajėgų tobulinimui. Įvykių rinkiniai buvo sudaryti pasitelkus tokius informacijos šaltinius kaip JAV Gynybos departamento, JAV Valstybės departamento, Baltųjų rūmų interneto svetainės ir JAV dienraštis *The New York Times*. Tyrimo laikotarpis apėmė 2017 m. sausio 20 – 2018 m. liepos 1 d.

Toliau straipsnyje yra pateikiami atlikto tyrimo rezultatai.

2. JAV saugumo politikos nuostatos Trumpo prezidentavimo metu

Teigti, jog Trumpo administracija siuntė vienareikšmišką ir nuoseklią žinią dėl JAV saugumo politikos prioritetų, negalima. Atliktas tyrimas rodo, jog administracijos strateginiai dokumentai buvo nuoseklūs, tačiau JAV pareigūnų politinis diskursas tam tikrais saugumo politikos aspektais buvo prieštaringas. Trumpo administracija formavo ir demonstravo nuoseklią viziją dėl grėsmių suvokimo, JAV interesų, numatytų išteklių ir instrumentų saugumui užtikrinti. Vis dėlto administracijos nuostatos dėl NATO, transatlantinių santykių, Rusijos (saugumo srityje) 2017–2018 m. atrodė chaotiškos: jeigu JAV Valstybės, Gynybos departamentų pareigūnų, JAV Kongreso atstovų retorika bei strateginiai JAV dokumentai atspindėjo jau tradicinėmis⁴² tapusias nuostatas, tai JAV prezidento vizija dėl minėtų aspektų atrodė prieštaringa ir neretai prieštaraujanti kitų JAV politinių institucijų idėjoms. Perfrazavus Peterį Bakerį, galima teigti, jog priešingai susiformavusiai nuomonei apie JAV saugumo politiką Trumpo prezidentavimo metu, vienintelis besikeičiantis dalykas JAV saugumo politikoje yra asmeninė Trumpo nuomonė⁴³. Tai rodo, kad silpnoji grandis JAV saugumo politikoje Trumpo prezidentavimo metu buvo pats JAV prezidentas.

Trumpo administracija tarptautinę aplinką traktavo kaip iššūkį JAV įvairiomis prasmėmis: tiek dėl joje egzistuojančių grėsmių, tiek dėl tarptautinių veikėjų požiūrio į JAV. Kaip ir ankstesnės administracijos, Trumpo admi-

⁴² Tradicinėmis JAV nuostatomis saugumo srityje galima traktuoti tokius dalykus: NATO yra svarbus JAV saugumo politikos elementas, JAV yra Europos šalių saugumo garantas ir laikosi Vašingtono sutarties 5 straipsnio įsipareigojimo.

⁴³ Baker, P. (2017), „How Trump Has Reshaped the Presidency, and How It's Changed Him, Too“, *The New York Times*, 2017 m. balandžio 29 d., <https://www.nytimes.com/2017/04/29/us/politics/trump-presidency-100-days.html>, 2019 09 22

nistracija pabrėžė JAV politinį, ekonominį ir karinį pranašumą tarptautinėje arenoje („JAV vėl pirmauja tarptautinėje arenoje“⁴⁴). Tuo pat metu Trumpo administracijos politinis diskursas buvo paremtas idėja, kurią savo politiniame diskurse ne kartą yra kartojęs ir pats Trumpas: jog JAV nėra gerbiama taip, kaip nusipelno, todėl reikia laikytis „Pirmiausia – JAV“ politikos („Tie žodžiai „Padaryk Ameriką vėl galingą“ <...> yra tai, kuo vadovaujasi Valstybės departamentas formuodamas užsienio politiką“)⁴⁵.

2017–2018 metais JAV pareigūnai akcentavo tris grėsmių JAV grupes: Rusija ir Kinija, kurios vadinamos „revizionistinėmis galybėmis“, Š. Korėja ir Iranas, teroristinės organizacijos ir ISIS. Šie veikėjai tarptautinių grėsmių kontekste JAV strateginiuose dokumentuose buvo minėti ir anksčiau, tačiau Trumpo administracija skyrėsi grėsmių rimtumo traktavimu. Trumpo administracijos teigimu, ne terorizmas, o konkurencija tarp valstybių yra svarbiausias JAV rūpestis⁴⁶. Kitaip tariant, būtent konkurencija su Rusija ir Kinija yra svarbiausias JAV prioritetas. Tokios nuostatos rodo, jog JAV saugumo politikoje atsirado pokyčių: nuo prioritėtinės kovos su nekonvencinėms grėsmėms (kuris atsirado George'o W. Busho prezidentavimo metu po Rugsėjo 11-osios įvykių) JAV aukščiausiu strateginiu lygmeniu buvo pasukta prie dėmesio konvencinėms grėsmėms (kurios kyla iš valstybių) ir konvencinių instrumentų su jomis kovoti.

2017 m. JAV nacionalinio saugumo strategijoje, svarbiausiame JAV saugumo dokumente, deklaruojama, jog „taikos palaikymas jėga“⁴⁷ (angl. *Peace through strength*) yra vienas iš keturių svarbiausių JAV nacionalinių interesų: kartu su tokiais nacionaliniais interesais kaip JAV piliečių ir JAV vertybių apsauga, JAV gerovės didinimas ir JAV įtakos pasaulyje plėtimas. Kitaip tariant, JAV nacionalinio saugumo strategijoje, taip pat kaip ir Trumpo retorikoje, pabrėžiama idėja „Pirmiausia – Amerika“.

Savo politiniame diskurse Trumpo administracija sutartinai teigė, jog konkurencingoje tarptautinėje aplinkoje JAV vis dar yra nepralenkiama savo karinės, ekonominės ir technologinės galios elementais⁴⁸, tačiau tuo pat metu

⁴⁴ *The White House*, „National Security Strategy of the United States of America“, 2017 m. gruodis, p. i, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, 2019 09 22

⁴⁵ Tillerson R. W. (2017), „Remarks at a Press Availability“, *The U.S. Department of State*, 2017 m. rugpjūčio 1 d., <https://www.state.gov/secretary/20172018tillerson/remarks/2017/08/272979.htm>, 2019 09 22

⁴⁶ Summary of the National Defense Strategy of the United States of America, *The U.S. Department of Defense*, 2018 m. sausio 19 d., <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>

⁴⁷ *The White House*, „National Security Strategy of the United States of America“, 2017 m. gruodis, P. 4, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, 2019 09 22

⁴⁸ Ten pat.

pabrėžė, jog JAV pranašumas mažėja – karinės galios taip pat⁴⁹. Nepaisant to, kietosios galios priemonės, visų pirma, karinės galios, dominavo tarp deklaruojamų instrumentų saugumui užtikrinti: JAV pranašumo didinimas, karių pajėgumų, karo pramonės, branduolinių pajėgų, žvalgybos tobulinimas, didesnis dėmesys veiksams kibernetinėje erdvėje ir kosmose. Tam tikri keliama prioritetai kietojo saugumo srityje yra itin reikšmingi Baltijos šalims. Trumpo prezidentavimo metu išleistoje karinėje strategijoje deklaruota, jog administracija kaip prioritetus kelia sąjungininkų gynybą nuo agresorių, galios balanso palaikymą Europoje, atgrasymą⁵⁰. Įdomu tai, jog nors strateginiuose dokumentuose deklaruojama, jog vienas iš svarbiausių administracijos tikslų yra strateginis nuspėjamumas – paties JAV prezidento nenuosekli retorika ir veiksmai prieštarauja šiam teiginiui. Tad Trumpo prezidentavimo metu išreikštos nuostatos dėl JAV saugumo politikos atspindi respublikonišką tarptautinės situacijos ir priemonių saugumui užsitikrinti suvokimą. Trumpo administracijos pareigūnai akcentuoja „kietojo saugumo“ problemas ir kietosios galios instrumentus saugumui užtikrinti, kas rodo tam tikrus, bet ne fundamentalius JAV saugumo politikos pokyčius.

NATO, transatlantinių santykių, Rusijos klausimai, kurie yra itin svarbūs Baltijos šalims ir Lietuvai, Trumpo administracijos diskurse atrodė kontraversiškai dėl dinamiškos JAV prezidento retorikos bei ne visada sutampančių JAV politinių institucijų pozicijų.

Trumpo viziją dėl NATO vaidmens JAV saugumo politikoje nustatyti sudėtinga. NATO, įkurtą JAV iniciatyva po Antrojo pasaulinio karo, Trumpas yra pavadinęs „pasenusia organizacija“ (2017 m. sausio 16 d.), 2017 m. balandžio 12 d. savo nuostatos atsižadėjo, o 2017 m. balandžio 24 d. duotame interviu vėl teigė, jog buvo teisingas pavadindamas NATO pasenusia ir didžiavosi kritikuodamas aljansą⁵¹. Viena vertus, JAV prezidentas taip pat teigė, jog jo administracija ir toliau bus įsipareigojusi 5-ajam Vašingtono sutarties straipsniui. Kita vertus, jis taip pat traktavo karinį aljansą kaip verslo pagrindą veikiančią įmonę ir reikalavo NATO nares „grąžinti skolas“ („Mes taip pat turime užtikrinti, kad NATO narės įgyvendintų savo finansinius įsipareigojimus ir

⁴⁹ Summary of the National Defense Strategy of the United States of America, *The U.S. Department of Defense*, 2018 m. sausio 19 d., <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>, 2019 09 22

⁵⁰ Ten pat.

⁵¹ Gove M., Wright O. (2017), „Donald Trump: I'll do a deal with Britain,“ *The Times*, 2017 m. sausio 16 d., <https://www.thetimes.co.uk/edition/news/i-ll-do-a-deal-with-britain-6hl2hl73l>; 2019 09 22, „Transcript of AP interview with Trump“, *The Associated Press*, 2017 m. balandžio 24 d., <https://apnews.com/c810d-7de280a47e88848b0ac74690c83>, 2019 09 22

sumokėtų savo skolas“)⁵². Teiginiai dėl išlaidų gynybai kartojami kiekviename Trumpo pasisakyme dėl NATO. Reikalavimas Europos šalims skirti daugiau išlaidų gynybai buvo minimas ir kiekvieno pokalbio telefonu su Europos šalių lyderiais metu. Tai buvo ir pagrindinė Trumpo kalbos NATO viršūnių susitikime tema.

Nepaisant to, jog Trumpas yra pasisakęs apie tolesnę paramą NATO (tarp kitų kontraversiškų teiginių), jo deklaruotos idėjos dėl NATO neretai buvo panašios į tam tikrą šantažavimo įrankį – JAV parama mainais į finansinių išpareigojimų vykdymą. Tokius JAV prezidento pasisakymus galima traktuoti kaip netinkamą JAV siunčiamą žinutę, tokio pobūdžio politinis diskursas rodė JAV politinės sistemos problemas ir silpnino JAV įvaizdį tarptautinėje arenoje. Savo oficialiuose pasisakymuose, interviu, spaudos konferencijose bei tвитeryje Trumpo retorika dėl NATO buvo sutelkta tik į finansinius aspektus; jis taip yra užsiminęs apie lūkesčius sąjungininkams dėl paramos Sirijoje, Afganistane, kovojant su migracija ir terorizmu. Rusijos veiksnyms NATO kontekste Trumpo retorikoje buvo paminėtas tik keletą kartų („NATO buvo silpna, bet dabar vėl stipri (blogai Rusijai)“)⁵³, tačiau tokį pasisakymą traktuoti kaip Trumpo grįžimą prie tradicinės JAV politikos NATO atžvilgiu, ko gero, nereikėtų. Per spaudos konferenciją Briuselyje JAV prezidentas patvirtino JAV išpareigojimą ginti NATO nares, tačiau toje pačioje kalboje išreiškė ir viltį dėl bendradarbiavimo su Rusija⁵⁴. Peršasi išvada, jog JAV prezidentas tokios vizijos neturi ir kartais tiesiog pasiduoda politinės aplinkos spaudimui, kuri remiasi tradicinėmis nuostatomis. Viena vertus, Trumpo kritika sąjungininkams nėra nauja – panaši kritika dėl finansinių išpareigojimų buvo išsakyta ir Obamos administracijos. Kita vertus, jokia administracija nėra naudojusi finansinio argumento kaip tam tikro šantažavimo įrankio, nes tokie pasisakymai griauia esminius JAV saugumo politikos principus ir mažina JAV, kaip tarptautinių santykių veikėją, nuspėjamumą ir patikimumą. JAV prezidento politinis diskursas svyravo tarp asmeninių Trumpo nuostatų ir diskurso, kurį galima vadinti JAV stabdžių ir atsvarų sistemos rezultatu.

Tuo tarpu strateginiai JAV dokumentai ir įvairių JAV pareigūnų retorika rodo nepasikeitusius JAV prioritetus. Nors Trumpo administracijos išleista

⁵² „The President’s News Conference With Secretary General Jens Stoltenberg of the North Atlantic Treaty Organization“, *The American Presidency Project*, 2017 m. balandžio 17 d., <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=123739>, 2019 09 22

⁵³ D. Trumpo Twitter žinutė 2018 m. liepos 17 d.

⁵⁴ „The President’s News Conference With Secretary General Jens Stoltenberg of the North Atlantic Treaty Organization“, *The American Presidency Project*, 2017 m. balandžio 17 d., <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/index.php?pid=123739>, 2019 09 22

JAV nacionalinio saugumo strategija NATO skiria mažiau dėmesio nei nacionalinio saugumo strategijose, išleistose Obamos administracijos (2010 m. NATO paminėtas 10 kartų, 2015 m. – 7 kartus, 2017 m. – 6 kartus), tačiau dokumentas akcentuoja tradicines JAV nuostatas dėl NATO. 2017 m. JAV nacionalinio saugumo strategijoje NATO vadina „vienu iš didžiausių pranašumų prieš grėsmes JAV ir jos sąjungininkams Europoje“⁵⁵. Dokumente taip pat pabrėžiama, jog JAV ir toliau laikysis Vašingtono sutarties 5 straipsnio įsipareigojimo. Nepasikeitusius JAV prioritetus dėl NATO rodo ir kiti aspektai. JAV gynybos sekretorius kalbėjosi su NATO gen. sekretoriumi pačią pirmąją savo darbo dieną. JAV pareigūnai įsipareigojimus NATO vadino „nepajudinamais“, transatlantinius ryšius – „labai stipriais“⁵⁶. Jeigu JAV prezidento retorikoje dėl NATO dominavo finansavimo tema, tai JAV gynybos sekretoriaus pasisakymai daugiausiai buvo skirti JAV sąjungininkams Europoje nuraminti ir įtikinti, jog JAV pozicija dėl NATO nesikeičia. Pastebėtina, jog JAV gynybos sekretorius savo kalbose išdėsto ne tik savo poziciją dėl NATO (kuri yra tradicinė), bet neva ir Trumpo poziciją – ko gero, tai daroma siekiant užglaistyti galimą sąjungininkų nerimą dėl Trumpo.

Trumpo administracijos pozicija dėl Rusijos taip pat neatrodė vieninga. JAV strateginiai dokumentai ir Trumpo administracijos pareigūnai (išimtis JAV prezidentas Trumpas) Rusiją įvardijo kaip grėsmę, kuri pažeidžia tarptautinę teisę, remia separatistus. Pavyzdžiui, JAV valstybės sekretorius Rex Tillerson Rusiją tiesiogiai įvardijo šalimi, kuri okupavo Krymą⁵⁷. Tuo tarpu JAV prezidento diskursas dėl Rusijos buvo prieštaringas: 2017 m. vasarį Trumpas pavadino Rusiją priešininke, tuo tarpu 2017 m. – potencialia sąjungininke. Apskritai Trumpo administracijoje galima išskirti keletą nuomonių dėl JAV politikos Rusijos atžvilgiu: JAV strateginiuose dokumentuose buvo išsakyta nuostata dėl griežtos politikos Rusijos atžvilgiu; JAV valstybės departamentas laikėsi principingos pozicijos palikdamas galimybę bendradarbiauti, jeigu Rusija įvykdys tam tikras sąlygas; JAV prezidentas ne kartą išreiškė norą bendradarbiauti su Rusija.

⁵⁵ „National Security Strategy of the United States of America“, *The White House*, 2017 m. gruodis, P. 4, <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>, 2019 09 22

⁵⁶ „Remarks by Secretary Mattis at the Munich Security Conference in Munich, Germany“, *The U.S. Department of Defense*, 2017 m. vasario 17 d.,

<https://www.defense.gov/News/Speeches/Speech-View/Article/1087838/remarks-by-secretary-mattis-at-the-munich-security-conference-in-munich-germany/>, 2019 09 22

⁵⁷ Tillerson R. W. (2017), „I Am Proud of Our Diplomacy“, *U.S. Department of State*, 2017 m. gruodžio 27 d., <https://www.state.gov/secretary/20172018tillerson/remarks/2017/12/276770.htm>, 2019 09 22

3. Praktinės Trumpo administracijos iniciatyvos karinio saugumo srityje

Praktinė JAV saugumo politika Trumpo prezidentavimo metu buvo dinamiška, tačiau mažiau prieštaringa, nei JAV atstovų politinis diskursas dėl saugumo politikos. Viena vertus, Trumpo administracija aktyviai ėmėsi veiksmų tam tikroms Trumpo idėjoms, išsakytoms JAV prezidento rinkimų kampanijos metu, įgyvendinti, pavyzdžiui, dėl NATO narių išlaidų gynybai ar JAV karinio biudžeto didinimo. Kita vertus, tuo pat metu galima pastebėti ir JAV politinės sistemos siekį atsverti tam tikras Trumpo administracijos iniciatyvas. Toliau straipsnyje yra analizuojamos Trumpo administracijos vidinio (karinis biudžetas, karinių technologijų vystymas, karinių pajėgų kokybės gerinimas, branduolinės ginkluotės tobulinimas) ir išorinio (karinės jėgos naudojimas (ar grasinimas ją naudoti), karinių pajėgų dislokavimas, politika dėl sąjungininkų / NATO) grėsmių balansavimo iniciatyvos.

3.1. Vidinio grėsmių balansavimo iniciatyvos

Nepaisant fakto, jog JAV savo karine galia lenkia bet kurią kitą pasaulio valstybę, saugumo ekspertai, pavyzdžiui, Tarptautinio strateginių studijų instituto (angl. *International Institute for Strategic Studies, IISS*) atstovai laikosi nuomonės, jog JAV turėtų skirti didesnę dėmesį ginkluotųjų pajėgų ruošimui kovoti prieš gerai apmokytus ir ginkluotus valstybinius aktorius, nes ilgą laiką karinėje srityje pirmenybė buvo teikiama pasirengimui asimetriniam karui⁵⁸. Problemą šioje srityje yra atvirai pripažinęs JAV gynybos sekretorius Jim Mattis: „Dėl susidėvėjusios įrangos ir ribotų atsargų mūsų karinis personalas turėjo dirbti viršvalandžius, kai jis buvo dislokuotas ar ruošėsi būti dislokuotas“⁵⁹. Atliktas tyrimas rodo, jog 2017–2018 m. Trumpo administracija ėmėsi įvairių veiksmų vidinio grėsmių balansavimo srityje. Tai pasireiškė karinio biudžeto didinimu, ginkluotės, technologijų tobulinimo planavimu, branduolinių pajėgų modernizavimu ir plėtra.

Biudžetas. Trumpo prezidentavimo metu JAV bazinis karinis biudžetas buvo didinamas: 2018 m. bazinis karinis biudžetas, lyginant su 2017 m., išaugo

⁵⁸ *The Military Balance 2018*, IISS: 2018. p. 30.

⁵⁹ *The Military Balance 2018*, IISS: 2018. p. 29. „Secretary of Defense Jim Mattis Senate Armed Services Committee Written Statement for the Record Tuesday, June 13, 2017.“, *United States Senate Committee on Armed Services*, 2017 m. birželio 13 d., https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/Mattis_06-13-17.pdf, 2019 09 22

83 mln. JAV dolerių, 2019 metams numatytas karinis biudžetas, lyginant su 2017 m., išaugs 95.7 mln. JAV dolerių.

2 lentelė. **JAV karinis biudžetas**⁶⁰

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Bazinis*	550.1	565.8	553	544.8	544.4	513.4	540.4	543.4	626.4	639.1
OCO**	129.9	158.7	131	88.4	80.7	63.7	58.7	67.7	65.7	69.0
Iš viso:	680	724.5	684.7	633.2	625.1	577.1	599.1	611.1	692.1	708.1

Trumpo administracijos baziniame kariniame biudžete ir vykdytoje saugumo politikoje galima išskirti tokius svarbiausius aspektus: karinių pajėgų skaičiaus didinimas, sprendžiama lakūnų trūkumo problema, tobulinama konvencinė karinė ginkluotė, stiprinami branduolinės ginkluotės pajėgumai. JAV karines pajėgas numatyta didinti tiek 2018, tiek 2019 metais. 2018 m. biudžetas JAV karines pajėgas padidino nuo 980 000 iki 1 018 000⁶¹. 2019 m. biudžete finansavimas skirtas JAV karinių pajėgų padidinimui 15 600 karių (iki 1 338 100)⁶².

Viena vertus, tai rodo, jog Trumpo administracija ėmėsi įgyvendinti tam tikrus Trumpo teiginius, išsakytus prezidento rinkimų kampanijos metu (pavyzdžiui, Trumpas yra teigęs: „Aš sukursiu kariuomenę, kuri bus daug stipresnė, nei dabar. Ji bus tokia stipri, kad niekas nesiginčys su mumis.“)⁶³. Kita vertus, JAV karinių išlaidų didinimo nereiktų laikyti vien tik asmeniniu Trumpo nuopelnu. Atsižvelgtina ir į tai, jog Trumpo prezidentavimo metu daugumą JAV Kongrese turėjo respublikonų partija (iki 2018 m. rinkimų į JAV Kongresą respublikonai turėjo daugumą tiek Senate, tiek Atstovų rūmuose), kurie paprastai pasisako už karinės galios stiprinimą. Numatytame JAV baziniame kariniame biudžete JAV Kongresas daugeliu atvejų Pentagonui skyrė daugiau lėšų, negu kad administracija prašė (pavyzdžiui, sraigtasparniams, naikintuvams, karo laivams įsigyti). Tad galima teigti, jog JAV saugumo politika Trumpo prezidentavimo metu buvo tiek vykdomosios, tiek įstatymų leidžiamosios institucijų nuostatų ir iniciatyvų rezultatas.

* JAV bazinis karinis biudžetas – tai biudžetas, kuris finansuoja JAV gynybos departamento ir kitų JAV su gynyba susijusių agentūrų veiklas. Šis biudžetas neapima JAV karinių operacijų Afganistane, Irake, Sirijoje ir kitur finansavimo.

** OCO (Overseas Contingency Operations) – ši karinio biudžeto dalis apima JAV karinių operacijų Vidurio Rytuose finansavimą.

⁶⁰ Sudarytas autorės, remiantis SIPRI ir IISS duomenimis.

⁶¹ The Military Balance 2018, IISS: 2018. p. 31.

⁶² „FY2019 National Defense Authorization Act An Overview of H.R. 5015, as Reported“, CRS, 2018 m. rugpjūčio 7 d., <https://fas.org/sgp/crs/natsec/IF10942.pdf>, 2019 09 22

⁶³ D. Trumpo žinutė Twitter, 2016 m. sausio 24 d., <https://twitter.com/realdonaldtrump/status/691276412666261504>

2017–2018 m. taip pat buvo *modernizuojamos JAV ginkluotosios pajėgos ir didinamos investicijos į naujas technologijas*. Planuota įsigyti 90 F-35 naikintuvų, 24 F/A-18 „Super Hornet“ naikintuvus (JAV laivyno vadovybės teigimu, 2/3 tokio pobūdžio naikintuvų yra remontuojami), AH-64 „Apache“, UH-60 „Black Hawk“ sraigtasparnių, skirtas finansavimas paspartinti karo laivų statybą.

Kaip ir buvo numatyta JAV nacionalinio saugumo strategijoje, itin svarbiu vidinio grėsmių balansavimo elementu buvo JAV *branduolinė ginkluotė*. Ji buvo tobulinama. Trumpo administracija gavo 65 mln. JAV dolerių naujos kartos branduolinėms galvutėms kurti, didesniai skaičiui perėmimo lėktuvų (angl. *Interceptors*) įsigyti⁶⁴. Taip pat planuota aktyviau vystyti branduolinių technologijų tyrimus tam, kad būtų pakeistos „Minuteman III“ tarpžemyninė raketa, AGM-86 branduolinė raketa. Trumpo administracijos išleistas „Nuclear Posture Review“ taip pat akcentavo SLCM (iš laivų leidžiamos branduolinės raketos; angl. *Submarine-launched cruise missile*), B-21 bombonešių, LRSO (iš oro leidžiamos ilgojo nuotolio branduolinės raketos; angl. *Long Range Stand Off*) įsigijimo būtinybę. Pažymėtina, jog branduolinės ginkluotės tobulinimui JAV Kongresas skyrė didesnę finansavimą, nei prašė Trumpo administracija.

Trumpo administracija branduolinės ginkluotės modernizavimą siejo su atgrasymo strategija (JAV nacionalinio saugumo strategijoje atgrasymas minėtas kaip vienas svarbiausių instrumentų kovojant su iššūkiais, kuriuos kelia Rusija ir Kinija). Atsižvelgiant į tai, jog tam tikrus JAV branduolinės ginkluotės elementus planuojama dislokuoti Lenkijoje, Trumpo administracijos branduolinės ginkluotės politika yra itin reikšminga ir Baltijos šalims.

Įdomu tai, jog Trumpo prezidentavimo metu buvo numatytas finansavimas ir mobilioms antžemyninėms raketoms, kurios yra uždraustos INF (Vidutinio nuotolio branduolinių pajėgų sutartis; angl. *Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty*) sutartimi. Tad, viena vertus, JAV prezidentas ir valstybės sekretorius yra užsiminę apie būtinybę keisti JAV santykių su Rusija pobūdį ir potencialų Rusijos įtraukimą į bendradarbiavimą, kita vertus, administracija numatė žingsnius branduolinės ginkluotės srityje, kurie apsunkintų potencialų bendradarbiavimą. Tiesa, Pentagono atstovas Thomas Crosson yra teigęs, jog JAV yra pasirengusios „sustabdyti tokio pobūdžio tyrimus, jeigu Rusija pati

⁶⁴ Macias A. (2018), „Trump gives \$717 billion defense bill a green light. Here’s what the Pentagon is poised to get“, CNBC, 2018 m. rugpjūčio 13 d., <https://www.cnbc.com/2018/08/13/trump-signs-717-billion-defense-bill.html>, 2019 09 22

pradės laikytis sutarties nuostatų⁶⁵. Tad tokios pozicijos pasirinkimas gali būti traktuojamas ir kaip tam tikras spaudimo Rusijai ar atgrasymo instrumentas. Instrumentų, rodančių potencialų Rusijos sulaikymą branduolinės ginkluotės srityje, galima aptikti ir daugiau. Trumpo administracija uždraudė pažangių orlaivių tiekimą Turkijai dėl Turkijos planų pirkti branduolinės ginkluotės sistemą iš Rusijos ir ją integruoti į NATO sistemas, įspėdama tokio pirkinio atsisakyti.

Vis dėlto ekspertų, pavyzdžiui, Frank A. Rose teigimu, Trumpo administracijos branduolinių ginklų politika pernelyg nenutolo nuo Baracko Obamos administracijos idėjų. Nors Obama yra deklaravęs „pasaulio be branduolinių ginklų“ viziją, tuo pat metu ši administracija akcentavo ir JAV branduolinių pajėgų modernizavimo būtinybę, ką daro ir Trumpo administracija. Vienas iš didžiausių Trumpo ir Obamos administracijų branduolinės politikos skirtumų – ne veiksmai, bet politinis diskursas, tiksliau, tam tikri paties Trumpo teiginiai („Tegul būna ginklavimosi varžybos“ bei kiti teiginiai Š. Korėjos krizės kontekste). Obamos administracija pasižymėjo nuosaikesne retorika ir nebuvo linkusi eskaluoti nesutarimų su tais tarptautinių santykių aktoriais, kuriuos laiko grėsmėmis. Vis dėlto Baltijos šalims šis Trumpo politinio diskurso bruožas branduolinės ginkluotės kontekste nėra itin reikšmingas, nes JAV branduolinės politikos rezultatai rodo, jog JAV politinė sistema yra linkusi subalansuoti ne visai atsargius JAV prezidento teiginius.

Apibendrinant Trumpo administracijos vidinio grėsmių balansavimo politikos elementus galima teigti, jog ji buvo darni ir atspindėjo respublikoniškas nuostatas, Trumpo administracija inicijavo JAV karinių pajėgumų ir karinio biudžeto didinimą, o JAV Kongresas tam pritarė. Tokios iniciatyvos taip pat rodo, jog karinis saugumas ir vidinis jo pajėgumas yra itin svarbi Trumpo administracijos nacionalinio saugumo politikos dalis. Kita vertus, potencialūs vidinio grėsmių balansavimo rezultatai ir jų reikšmė yra labai susiję su išoriniu grėsmių balansavimu, kuris neretai atskleidžia tikruosius ilgalaikius prioritetus. Tad norint nustatyti Trumpo administracijos karinio saugumo politikos reikšmę Lietuvai, pravartu atlikti išorinio grėsmių balansavimo politikos elementų analizę.

⁶⁵ Hennigan W.J. (2018), „President Trump Is Developing a Missile That Would Break a Nuclear Arms Treaty With Russia“, *Time*, 2018 m. sausio 3 d., <http://time.com/5085257/donald-trump-nuclear-missile-russia-treaty/>, 2019 09 22

3.2. Išorinis balansavimas

Nepaisant prieštaringos administracijos retorikos, Trumpo administracija vykdė panašią saugumo politiką kaip ir ankstesnės JAV administracijos. Šioje dalyje aptariami tokie Trumpo administracijos išorinio balansavimo politikos aspektai kaip JAV karinių pajėgų dislokavimas, ginkluotės pardavimai, karinių pratybų skaičius, sankcijų taikymas, politika dėl sąjungininkų ir NATO.

3.2.1. Karinių pajėgų dislokavimas

Trumpo administracijos politiką dėl karinių pajėgų dislokavimo kol kas vertinti sunku. Naujausias laikotarpis, kurio duomenis pateikia labiausiai vertinamas karinės politikos tyrimų centras IISS, yra 2017 metai, t. y. metai, kurių karinius prioritetus suplanavo Obamos administracija. Trumpo administracijos atveju reiktų vertinti jos planus 2018–2019 m., kurių duomenys pasirodys vėliau. 2017 m. JAV karinių pajėgų dislokavimas Europoje buvo sugrąžintas į 2015 m. lygį, t. y. daugelyje Europos šalių jis buvo padidintas (pavyzdžiui, Vokietijoje – nuo 36 850 iki 40 450, Jungtinėje Karalystėje – nuo 8 700 iki 9 550)⁶⁶.

3 lentelė. **JAV karinių pajėgų dislokavimas Europoje**⁶⁷

	2017	2018
Belgija	900	1 200
Graikija	370	380
Ispanija	2 950	2 100
Italija	12 550	11 360
Jungtinė Karalystė	8 700	9550
Nyderlandai	380	380
Portugalija	220	700
Rumunija	550	
Turkija	2 700	1 550
Vokietija	36 850	40 450
Iš viso:	66 170	67 670

⁶⁶ *The Military Balance 2018*, IISS: 2018. *The Military Balance 2017*, IISS: 2017. *The Military Balance 2016*, IISS: 2016.

⁶⁷ Sudaryta autorės, remiantis IISS duomenimis.

Šiuo klausimu Trumpo administracijos pozicija buvo prieštaringa. Administracijos karinė strategija akcentavo dislokuotų karinių pajėgų skaičiaus palaikymą / didinimą. Trumpo administracijos suplanuotas karinis biudžetas taip pat rodo iniciatyvas didinti JAV karinį buvimą Europoje: Trumpo administracija prašė padidinti finansavimą EDI (anksčiau – ERI, nuo 2017 m. – *European Deterrence Initiative*), tarp visų kategorijų – taip pat ir karinių pajėgų Europoje didinimui. Tuo tarpu JAV prezidentas kvestionavo būtinybę palaikyti tokį dislokuotų karinių pajėgų Europoje lygį. JAV dienraščio *Washington Post* pavišintoje ataskaitoje teigiama, jog Trumpas išreiškė norą sumažinti JAV karines pajėgas, dislokuotas Vokietijoje⁶⁸. Panašu, jog Trumpo sprendimams įtaką darė ekonominiai skaičiavimai, o ne ilgalaikis strateginis planavimas ar geopolitiniai aspektai. Transatlantinis regionas Trumpo administracijos kontekste šiuo klausimu nebuvo išskirtinis. Pavyzdžiui, Trumpas liepė atšaukti JAV karines pratybas P. Korėjoje, kas neva sutaupytų 14 mln. JAV dolerių, ir pasiūlė atitraukti JAV karines pajėgas iš šio regiono⁶⁹.

3.2.2. Ginkluotės pardavimai

Trumpo prezidentavimo metu JAV ginkluotės pardavimai išaugo 33 proc. (lyginant su 2017 m.). Administracija pardavė ginkluotės už 55,66 mlrd. JAV dolerių – tai didžiausi pardavimai nuo 2012 m.⁷⁰ Ginkluotės pardavimai Europos šalims sudarė 23,75 proc. 2017 m. ir 35,48 proc. 2018 m.⁷¹

⁶⁸ Hudson J., Sonne P., deYoung K., Dawsey J. (2018), „U.S. assessing cost of keeping troops in Germany as Trump battles with Europe“, *Washington Post*, 2018 m. birželio 29 d., https://www.washingtonpost.com/world/national-security/us-assessing-cost-of-keeping-troops-in-germany-as-trump-battles-with-europe/2018/06/29/94689094-ca9f-490c-b3be-b135970de3fc_story.html?noredirect=on&utm_term=.69df98b30f00, 2019 09 22

⁶⁹ Shane III L. (2018), „As Trump talks about reducing military missions, lawmakers still push to boost troop totals“, 2018 m. liepos 12 d., <https://www.militarytimes.com/news/pentagon-congress/2018/07/12/as-trump-talks-about-reducing-military-missions-lawmakers-still-push-to-boost-troop-totals/>, 2019 09 22

⁷⁰ Cohen Z. (2018), „Trump administration touts 33% increase in foreign arms sales“, *CNN*, 2018 m. spalio 10 d. <https://edition.cnn.com/2018/10/10/politics/trump-administration-foreign-arms-sales-2018/index.html>, 2019 09 22

⁷¹ Apskaičiuota autorės remiantis Defence Security Cooperation Agency pateikiamais duomenimis.

4 lentelė. JAV ginkluotės pardavimai⁷²

Valstybės	Sandorių suma (mln. JAV dolerių)	
	2017 m.	2018 m.
Belgija	–	6 530
Čekija	575	–
Danija	–	242
Graikija	2 480	–
Ispanija	–	2 160
Jungtinė Karalystė	1 550	1 315
Latvija	–	200
Lenkija	1 500	–
Nyderlandai	145	1 644
Norvegija	170	–
Rumunija	5 150	–
Slovakija	150	2 910
Suomija	–	804
Ukraina	–	47
Vokietija	1 500	3 900
Iš viso:	13 220	19 752

Viena vertus, galima daryti prielaidą, jog ginkluotės pardavimai buvo svarbesnė ekonominė, negu kad saugumo politikos, dalis. Trumpo administracija pasižymėjo tuo, jog karinio saugumo ir ekonominę sritis susiejo labiau, negu kad bet kuri kita JAV administracija po Šaltojo karo, ir panaikino tam tikrus apribojimus JAV karo pramonei, pavyzdžiui, JAV gamintojams leista sudaryti tiesioginius sandorius dėl tam tikrų tipų ginkluotės be išsipareigojimo konsultuotis su JAV institucijomis. Būtinybę labiau susieti ekonominę ir karinio saugumo sritis akcentuoja JAV nacionalinio saugumo strategija. Gynybos ir saugumo bendradarbiavimo agentūros (angl. *Defense Security Cooperation Agency*) vadovo teigimu, Trumpo administracijos padaryti pokyčiai daro JAV ginkluotės rinką patrauklesnę pasaulyje ir tokiu būdu „didina JAV nacionalinį saugumą“⁷³.

Kita vertus, būtent Trumpo prezidentavimo metu buvo padarytas sprendimas tiekti Ukrainai naujausios kartos mirtinus ginklus (2017 m. gruodžio

⁷² Sudaryta autorės, remiantis Defence Security Cooperation Agency duomenimis.

⁷³ „News Release“, *The Defense Security Cooperation Agency (DSCA)*, 2018 m. spalio 9 d., <http://www.dsca.mil/news-media/news-archive/fiscal-year-2018-sales-total-5566-billion>, 2019 09 22

22 d.) – „Javelin“ prieštankinius ginklus (šie ginklai priklauso naujausios kartos ATGW (prieštankiniai ginklai; angl. *Anti-tank guided weapons*) kategorijai, kuriuos JAV ir daugelis NATO narių naudoja gynybai nuo galimų Rusijos veiksmų). Mirtinus ginklus JAV kompanijos Ukrainai tiekė ir Obamos prezidentavimo metu, tačiau tai buvo senesnės kartos ginklai, kurių pardavimus griežtai kontroliavo JAV politinės institucijos⁷⁴. Trumpo administracijos sprendimas dėl ginkluotės pardavimų Ukrainai reikšmingas tuo, jog tai yra pirmas kartas, kai JAV vyriausybė tiekia Ukrainos kariuomenei mirtiną gynybinę įrangą. Tad Trumpo prezidentavimo metu JAV nuo komercinių ginkluotės pardavimų perėjo prie oficialios pagalbos ginklais. Toks administracijos sprendimas yra nevienareikšmis. Tam tikrų ekspertų teigimu, dėl šio sprendimo Trumpas galės girtis, jog jis Rusijos atžvilgiu laikėsi griežtesnės politikos, negu bet kas kitas anksčiau⁷⁵. Kita vertus, toks sprendimas laikytinas pavojingu dėl korupcijos Ukrainoje – jeigu tokio tipo ginkluotė patektų Rusijos dispozicijon, tai sukompromituotų pačios JAV saugumą.

3.3.3. Politika dėl sąjungininkų

JAV politikos dėl sąjungininkų srityje Trumpas kol kas ypatingų sisteminių pokyčių nepadarė (priešingai negu retorikoje). Galima daryti prielaidą, jog jis yra varžomas JAV Kongreso, savo komandos ir realiųjų.

Nors Trumpo administracija (daugiausia pats Trumpas) nuolat kritikavo sąjungininkus Europoje dėl naudojimosi JAV, JAV politika sąjungininkų Europoje atžvilgiu pasižymėjo labiau tęstinumu, negu pokyčiais. Galima išskirti du pagrindinius Trumpo administracijos reikalavimus NATO: 2 procentai BVP gynybai ir didesnis dėmesys kovai su terorizmu. Perfrazuojant Rolandą Freudensteiną, galima teigti, jog JAV raginimas didinti išlaidas gynybai yra toks pat senas kaip ir pats NATO. Obamos administracija Europos šalims taip pat ne kartą yra akcentavusi būtinybę didinti išlaidas gynybai ir prisiimti didesnę atsakomybę gynybos srityje. Vis dėlto verta pripažinti, jog, ko gero, nei vienas JAV prezidentas iki Trumpo nėra grasinęs pasitraukti iš NATO. Tokio pobūdžio teiginiai daro neigiamą įtaką transatlantiniam santykiams ir verčia abejoti transatlantinio ryšio stiprumu, nes politinis diskursas yra svarbi užsienio ir saugumo politikos dalis. Pats JAV prezidentas akcentavo,

⁷⁴ Marzalik P. J., Toler A. (2018), „Lethal Weapons to Ukraine: A Primer“, *Atlantic Council*, 2018 m. sausio 26 d., <http://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/lethal-weapons-to-ukraine-a-primer>, 2019 09 22

⁷⁵ Gressel G. (2018), „Lethal weapon: Has Trump mis-stepped on Ukraine?“, *European Council on Foreign Relations*. May 17, 2018.

jog tokia jo administracijos pozicija davė akivaizdžių teigiamų rezultatų („Mes labai daug nuveikėme dėl NATO. <...> JAV nebuvo traktuojama sąžiningai, bet dabar yra.“)⁷⁶. NATO pateikti duomenys rodo, kad, viena vertus, daugumos NATO narių išlaidos gynybai padidėjo (visų, išskyrus Jungtinės Karalystės, Kanados ir Graikijos)⁷⁷. Kita vertus, Trumpo prezidentavimo metu vis dėlto tik nedidelės NATO narių dalies išlaidų gynybai procentas perkopė 2 procentus: 4 NATO narių (tarp kurių 2 nepriklausė gynybos išlaidų didėjimo tendencijai).

Kovos su terorizmu prioritetą jau pirmajame NATO viršūnių susitikime yra kėlus ir Obamos administracija. Kitaip tariant, Trumpo administracijos kelti prioritetai dėl NATO JAV saugumo politikos kontekste išskirtiniai nebuvo; skyrėsi pats būdas, kaip jie buvo pateikti. Nors Trumpo administracijos strateginiuose dokumentuose akcentuota, jog JAV strateginis nuspėjamumas yra vienas iš svarbesnių, tačiau JAV prezidento politiniai pareiškimai darė šį elementą sunkiau įgyvendinamą. Nepaisant prieštaringos administracijos pozicijos Europos sąjungininkų atžvilgiu politiniame diskurse, Trumpo administracija tęsė po Ukrainos krizės Obamos administracijos pradėtą karinių pajėgumų stiprinimo Europoje politiką: tęsė ankstesnės administracijos pradėtas misijas (*Operation Atlantic Resolve, Enhanced Forwards Presence, JMTG-Ukraine*), kurios buvo finansuojamos per EDI iniciatyvą, išlaikė dideles JAV karines pajėgas, dislokuotas Europoje, vykdė bendras pratybas su Europos šalimis.

EDI, pradėta Obamos administracijos, buvo tęsiama, kas yra itin svarbu Baltijos šalims: gerinta karinių pajėgų treniravimo ir ginkluotės kokybė, didintas karinių pratybų skaičius. EDI finansavimas stabiliai didėjo nuo iniciatyvos pradžios (nuo 1 mlrd. JAV dolerių 2014 m. iki 6.5 mlrd. 2019 metams)⁷⁸. Trumpo administracijos karinis biudžetas numatė ne tik JAV karinio buvimo Europos Rytų flange stiprinimą, bet ir papildomą karinę pagalbą ore, jūroje ir sausumoje. 2019 m. numatyta dislokuoti 9 095 karių, kurie priklausys EU-COM dariniui. Iš viso Europoje numatyta dislokuoti keturias brigadas (RAND ekspertų teigimu, Baltijos šalių apginamumui užtikrinti reikalingos septynios brigados⁷⁹). Karinės oro pajėgos sustiprintos kovinės aviacijos brigada (angl.

⁷⁶ „Trump Declares Victory at NATO, says U.S. now is treated fairly“, *CBS News*, 2018 m. liepos 12 d., <https://www.cbsnews.com/news/donald-trump-nato-germany-allies-pressure-defense-spending-brussels-4-percent/>, 2019 09 22

⁷⁷ „Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018)“, *Communique*, 2018 m. liepos 10 d., https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_07/20180709_180710-pr2018-91-en.pdf, 2019 09 22

⁷⁸ Lažici T., „European Deterrence Initiative: the transatlantic security guarantee“, Briefing, *European Parliamentary Research Service*, 2018 m. liepa, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625117/EPRS_BRI\(2018\)625117_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2018/625117/EPRS_BRI(2018)625117_EN.pdf), 2019 09 22

⁷⁹ Shlapak D., Johnson M. (2016), „Reinforcing Deterrence on NATO’s Eastern Flank“, *RAND*, 2016, https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1253.html, 2019 09 22

Combat Aviation Brigade), kurios dislokacijos vieta keisis, ji bus Latvijoje, Lenkijoje ir Rumunijoje. Trumpo administracija taip pat numatė 350 karinio jūrų laivyno karių dislokavimą.

Operacija „Atlantic Resolve“ ir „Enhanced Forwards Presence“ buvo vykdomos pagal NATO sprendimą. Operacija „Atlantic Resolve“, pradėta 2014 m., turėjo nuraminti JAV sąjungininkes Europoje, ypač tas, kurios turi sieną su Rusija. Ji apėmė infrastruktūros Europoje gerinimą, daugiašales pratybas, glaudesnę bendradarbiavimą tarp NATO ir Baltijos šalių. Vykdydama šias operacijas administracija išlaikė bendrų pratybų su Europos šalimis intensyvumą. Pavyzdžiui, 2017 m. USEUCOM treniravo 9 sąjungininkes 22 pratybose; dalyvavo 2 500 kariniuose renginiuose 22 šalyse⁸⁰.

„Enhanced Forwards Presence“ turėjo sustiprinti NATO kolektyvinę gynybą ir numatė 4 batalionų dislokavimą Lenkijoje ir 3 Baltijos šalyse. NATO sukūrė 8 dalinius, kurie turėjo palengvinti karinių pajėgų perdislokavimą. Per šias operacijas buvo gerinama aljanso logistika (2018 m. NATO buvo įkurtos 2 komandos šiam tikslui). Baltijos šalys 2017 m. pasirašė susitarimą, kuriuo įsipareigojo palengvinti NATO karinių pajėgų judėjimą savo teritorijoje. Vykdydant „Enhanced Forwards Presence“ operaciją NATO pratybų, kuriose dalyvavo ir JAV, skaičius išaugo nuo 108 2017 m. iki 180 2018 m.⁸¹

Šalia operacijų su NATO narėmis, Trumpo administracija numatė JMTG-U pratybas, kuriose turėtų treniruotis iki 5 Ukrainos batalionų per metus kartu su Kanada, Estija, Latvija, Lietuva ir Jungtine Karalyste. Išorinio balansavimo srityje galima išskirti ir Trumpo administracijos dėmesį kibernetinio saugumo sričiai (kuri buvo minėta ir JAV nacionalinio saugumo strategijoje). Europos ir Baltijos šalims reikšminga yra Trumpo administracijos iniciatyva plėsti ir integruoti USEUCOM kibernetinio saugumo pajėgumus karinėje srityje.

Tad taktiniu lygmeniu Trumpo administracijos sprendimai dėl NATO pasižymėjo tęstinumu ir karinių pajėgumų Europoje stiprinimu. JAV padidino karines investicijas į Europą ir stiprino savo karines pozicijas šiame regione. Nepaisant to, tyrimų centrų vertinimu, to nepakanka Baltijos šalių apginamumui. 2018 m. JAV Europoje turi dislokuotus maždaug 65 000 karių (t. y. 75 proc. mažiau, lyginant su Šaltojo karo laikotarpiu).

⁸⁰ Scaparrotti (2018), „Statement on EUCOM posture“, March 8, 2018.

⁸¹ Fact Sheet, „Key NATO and Allied Exercises in 2018;“ *North Atlantic Treaty Organization*, 2018 m. birželis, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_04/20180425_1804-factsheet_exercises_en.pdf, 2019 09 22

4. Trumpo administracijos saugumo politikos reikšmė Baltijos šalims

JAV administracijų saugumo politika visada buvo reikšminga Baltijos šalims, nes JAV yra Baltijos šalių saugumo garantas ir Baltijos šalių strateginė partnerė, itin didelį dėmesį skyrusi karinei strateginei partnerystei. Trumpo administracijos saugumo politika Baltijos šalims yra reikšminga tiek dėl jau nusistovėjusių strateginės partnerystės tendencijų, tiek dėl formuotų ir įgyvendintų JAV saugumo politikos nuostatų.

Trumpo administracijos formuotose JAV saugumo politikos nuostatose Baltijos šalims itin aktualiomis galima laikyti administracijos idėjas dėl grėsmių JAV, joms numatyto atsako, pagrindinio JAV tikslo, kuris buvo deklaruotas. Viena vertus, Trumpo administracija įvardijo Rusiją kaip vieną iš svarbiausių grėsmių JAV ir akcentavo teikianti prioritetą kietajai galiai saugumui užtikrinti. Tokios nuostatos tiesiogiai rezonuoja su Baltijos šalių reikšta pozicija po konflikto Ukrainoje pradžios, t. y. siekiu atkreipti transatlantinės bendruomenės dėmesį į Rusijos keliamos grėsmės rimtumą ir skatinimą imtis griežtesnio atsako į Rusijos agresiją bei aktyvesnio vaidmens, užtikrinant Baltijos šalių saugumą – tad iš Baltijos šalių pozicijos yra vertintinos palankiai. Kita vertus, Trumpo administracija taip pat deklaravo „Pirmiausia – Amerika“ idėją ir nuolat kėlė išlaidų gynybai klausimą NATO kontekste. Pastarosios nuostatos, Trumpo administracijos deklaruotos JAV strateginiuose dokumentuose, rodė, kad ši administracija yra nusiteikusi pragmatiškai (tiek saugumo srityje, tiek kituose sektoriuose), ir reiškė, kad Baltijos šalys turės būti dar aktyvesnės ir iniciatyvesnės transatlantiniuose santykiuose ir įrodyti savo indėlį į NATO. Apskritai strateginės Trumpo administracijos nuostatos dėl saugumo politikos rodė tradicinių JAV saugumo politikos nuostatų pabrėžimą, o Baltijos šalims, ko gero, nebuvo netikėtos. Įtampą kelia ne strateginiai Trumpo administracijos dokumentai, o šios administracijos, tiksliau – JAV prezidento, politinis diskursas, jo nestabilumas ir tam tikri JAV prezidento veiksmai, kurie neatitinka deklaruotų JAV strateginių nuostatų: politinis diskursas yra svarbi užsienio ir saugumo politikos dalis, jį interpretuoja draugiškos ir nedraugiškos valstybės formuodamos savo saugumo politikos nuostatas. Tad Trumpo administracijos strateginės nuostatos yra artimos Baltijos šalims, tačiau administracijos politinio diskurso dinamika – pavojinga.

JAV įgyvendintos saugumo politikos kontekste Trumpo prezidentavimo metu Baltijoms šalims svarbūs buvo administracijos sprendimai išorinio grėsmių balansavimo kontekste: ypač dėl JAV karinių pajėgų dislokavimo ir

politikos sąjungininkų atžvilgiu. Viena vertus, Trumpo administracija Europoje dislokuotas JAV karines pajėgas grąžino į 2015 m. lygį, t. y. padidino, taip pat didino finansavimą EDI iniciatyvai. Kita vertus, JAV prezidentas politiniame diskurse kvestionavo tokių padarytų sprendimų būtinybę. Trumpo administracijos sprendimai dėl išorinio grėsmių balansavimo yra aktualūs Baltijos šalims, nes jie rodo administracijos prioritetus dėl Europos ir karinio buvimo Europoje stiprinimo, kuomet Baltijos šalys yra suinteresuotos. Kitaip nei politiniame diskurse, praktiniuose veiksmuose dėl JAV sąjungininkų transatlantiniame regione didelių pokyčių nebuvo – tam tikri prieštaringi JAV prezidento teiginiai (dėl JAV pasitraukimo iš NATO ir pan.) įgyvendinti nebuvo. Šiuo atveju pokyčių dėl transatlantinės politikos nebuvimas yra palankus Baltijos šalims.

Apibendrinant galima teigti, jog pamatinės JAV nuostatos dėl transatlantinių santykių ir su jais susijusios saugumo politikos, kaip rodo Trumpo administracijos strateginiai dokumentai, nesikeičia. JAV saugumo politika Trumpo prezidentavimo metu atrodo chaotiška dėl prezidento asmens ir jo veiksmų. Tad JAV saugumo politika po 2017 metų yra ir stabili, ir nestabili tuo pat metu – pasireiškiantis nestabilumas daro neigiamą įtaką JAV įvaizdžiui ir patikimumui. Transatlantinio regiono šalys, tarp jų ir Baltijos šalys, reaguoja į Trumpo idėjas. Viena vertus, tarp Baltijos šalių pastebimos pastangos vykdyti įsipareigojimus NATO dėl 2 procentų BVP gynybai. Kita vertus, reakcija ne visada, ko gero, yra tokia, kokios siekia Trumpo administracija (ar šiuo atveju – JAV prezidentas). Trumpo administracijos politika Europos Sąjungos narėms buvo vienas iš postūmių imtis savarankiškų nuo JAV iniciatyvų gynybos pajėgumams stiprinti (pavyzdžiui, PESCO atvejis). Administracijos politikai priešinasi ir JAV vidinės institucinės struktūros (kas rodo stabdžių ir atsvarų sistemos funkcionavimą), pavyzdžiui, JAV ambasadorius Estijoje atsistatydino, JAV Kongresas laikėsi tvirtos nuostatos dėl sankcijų Rusijai griežtinimo.

Ką galėtų daryti Baltijos šalys tokiame kontekste? Formuoti ir įgyvendinti konstruktyvų atsaką į Trumpo administracijos saugumo politiką, teikti konkrečius pasiūlymus JAV institucijoms dėl to, ką jos siūlo daryti vietoj administracijos siūlymų, palaikyti aktyvius ryšius su respublikonais ir demokratais, kurie palaiko tradicines JAV saugumo politikos idėjas, skirti 2 proc. BVP gynybai ir teikti aiškias ataskaitas apie konstruktyvų karinių lėšų naudojimą, formuoti konstruktyvią poziciją dėl Rusijos ir skatinti vieningą poziciją Rusijos atžvilgiu. Kitaip tariant, Baltijos šalims praverstų didesnės pastangos atrodyti racionalioms tarptautiniuose santykiuose, o ne sumaišties kėlėjomis.

Išvados

Nepaisant išankstinių nuogąstavimų tarp transatlantinės bendruomenės narių, 2017–2018 m. JAV karinio saugumo politikos analizė rodo, jog pagrindiniai JAV karinio saugumo politikos principai transatlantiniame regione nepakito. JAV strateginiai dokumentai, JAV valstybės ir gynybos sekretorių politinis diskursas pabrėžė NATO svarbą saugumo aplinkos Europoje formavimui ir JAV įsipareigojimą laikytis Vašingtono sutarties 5 straipsnio. Trumpo administracija taip pat įvardijo Rusiją kaip vieną svarbiausių grėsmių JAV, padidino JAV karinį biudžetą, tęsė EDI iniciatyvą, padidino JAV karinių pajėgų, dislokuotų Europoje, skaičių.

Kita vertus, negalima teigti, jog Trumpo administracijos karinio saugumo politika transatlantiniame regione buvo darni: JAV prezidento politinis diskursas (pasisakymai, kalbos, žinutės tviteryje) dažnai nesutapo su kitų JAV institucijų (Valstybės, Gynybos departamentų, JAV Kongreso) formuojama pozicija bei strateginiais JAV dokumentais – abejonių kėlė dinamiška JAV prezidento retorika dėl NATO reikšmės šiuolaikinėje saugumo sistemoje, atsisakymas deklaruoti JAV įsipareigojimą ginti kitas NATO nares, oficialiai reikštas nepasitikėjimas JAV žvalgybos institucijomis ir simpatijos Rusijos prezidentui V. Putinui.

Tad pagrindinis pokytis JAV karinio saugumo politikoje Trumpo prezidentavimo metu buvo JAV prezidento nuostatos. Po dviejų Trumpo prezidentavimo metų klausimas, ko iš tiesų siekia Trumpas – sugriauti taisykles, kuriomis remiasi transatlantinis bendradarbiavimas, ar tiesiog gauti daugiau naudos tokiuose santykiuose, vis dar lieka atviras. Dėl tokios „stabiliai nestabilios“ Trumpo administracijos karinio saugumo politikos Trumpo administracijos karinio saugumo poveikis Baltijos šalims ir Lietuvai yra dvejopas: Trumpo prezidentavimas pasižymi tiek JAV tradicinės karinio saugumo politikos tęstinumu, kas yra palanku Baltijos šalims, tiek didele dinamika, prie kurios turi prisitaikyti tiek Baltijos šalys, tiek kitos transatlantinės bendruomenės narės. Tikėtina, jog dinamika Trumpo karinio saugumo politikoje gali šiek tiek keistis dėl pasikeitusios politinių jėgų pusiausvyros JAV Kongrese po 2018 m. lapkričio mėnesio rinkimų, demokratams įgavus daugumą JAV Atstovų rūmuose, o respublikonams išlaikius daugumą JAV Senate, „stabdžių ir atsvarų“ sistemos apraiškos JAV politiniuose procesuose, tarp jų – ir JAV karinio saugumo politikoje – ko gero, bus labiau pastebimos, taip pat ir pastangos „įstatyti“ JAV prezidentą į tam tikrus rėmus, kurie nekenktų JAV įvaizdžiui tarptautinėje arenoje ir didintų JAV nuspėjamumą. Baltijos šalys, ir ne tik jos, yra suinteresuotos tokiu scenarijumi.

2018 m. lapkričio 7 d.